

ДІАЛОГ НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ

Теоретичні положення остаточно перевіряються практикою. Не завжди це можливо у режимі сьогодення, коли йдеться про фундаментальні наукові дослідження, але врешті-решт ідея знаходить своє підтвердження (або заперечення) практичною роботою. Як правило, для такої перевірки науковці звертаються до *експерименту*. Теоретики сходяться на тому, що науковий експеримент – спосіб отримання інформації про кількісні та якісні зміни показників об'єкта внаслідок дії на нього певних керованих і контрольованих чинників [1,с.193]. Проблема застосування експериментального методу дослідження були предметом розгляду ряду дослідників (С.Гончаренко, В.Давидов, І.Манюха, І.Пригожин, І.Стенгенс і ін.). Але вона не втрачає актуальності. Є потреба у постійному пошуку ефективних шляхів та засобів реалізації експериментального методу дослідження з огляду на сучасний контекст, специфіку його застосування у галузі професійної освіти.

У наш час цей метод дослідження у педагогіці дещо видозмінюється. Це пов'язано з багатьма факторами: самими змінами у суспільному житті, з якими педагогіка не може не рахуватися, появою комп'ютерних технологій і можливістю їх використання для удосконалення експериментальної роботи, неможливістю у зв'язку з фінансовими труднощами стимулювати учасників цього процесу і ін. Як відомо, педагогічний експеримент належить до класу соціальних (на відміну від

природничо-наукових, технічних тощо) і має свої характерні особливості та різновиди. На початку дослідження проблеми «Культурологічні засади управлінської діяльності керівника професійно-технічного навчального закладу» у рамках загальної теми «Педагогічні засади децентралізації управління професійно-технічною освітою» ми передбачали здійснення соціально-педагогічного експерименту (відповідно до сфери застосування управлінської діяльності у галузі ПТО як об'єкта нашого дослідження). Планувалось, що експеримент носитиме *польовий характер* (він здійснюватиметься у природних для учасників експерименту умовах на відміну від лабораторного, що передбачає створення спеціальних умов). Експеримент проводитиметься як *послідовний*, тобто дані будуть порівнюватися не з даними контрольних груп як при лабораторному, а вивчатиметься стан тих же об'єктів до і після введення певних чинників (умов тощо). Ми враховували, що експериментальна робота має відбуватись у процесі культурної взаємодії, діалогу між її учасниками. Як відомо, діалог є універсальною формою суспільної комунікації. Педагогічний діалог є відображенням суспільного діалогу в навчально-виховному процесі. Він передбачає вільний обмін думками, визначення позиції учасників діалогу, а, отже, набуття культурного досвіду. Участь у ньому формує особливий діалогічний стиль мислення, тренує комунікативні здатності, привчає до толерантності. Педагогічна підтримка, як особлива технологія навчання і виховання, спрямована на розвиток культури вихованців.

Практичне здійснення констатуючого етапу експерименту показало, що необхідної підготовки потребують, насамперед, керівники, методичні служби

професійно-технічних навчальних закладів. **Метою** цієї статті є висвітлення досвіду співпраці науковців та практиків, зокрема, лабораторії управління професійно-технічною освітою ІІТО НАПН України і Дніпродзержинського центру підготовки і перепідготовки робітничих кадрів (ДЦПРК), аналіз деяких напрацювань, здійснених спільно з експериментальними навчальними закладами.

Управління освітою ми розглядаємо у різних аспектах: інформаційному, економічному, культурологічному та інших. Не вимагає додаткових доказів той факт, що рівень культури суб'єктів освіти є одним з інтегрованих показників її якості. Це підтверджують дослідники цієї проблеми: С.Гончаренко, Е.Загвязинська, А.Запесоцький, В.Зінченко, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Крилова, Н.Ничкало, В.Панов, В.Пассов, В.Радкевич, О.Савченко, В.Ясвін і ін. Зокрема, доктор пед.наук, директор Інституту педагогіки і психології професійної освіти РАО Г.В. Мухаметзянова переконана, що «основним фундаментальним завданням теоретичних і прикладних досліджень стало відродження культуротворчої ролі професійної освіти у житті кожної людини і всього суспільства, гармонізація педагогічних парадигм» [2, с.19]

Усвідомлення цього положення навіть керівниками навчальних закладів ІІТО далеке від задовільного. На початку дослідження було з'ясовано, що у діяльності керівників ІІТНЗ переважає менеджерський аспект, пов'язаний з функціями планування, організації та контролю за вирішенням поточних завдань навчально-виховного процесу. Свідченням цього є наступні дані: лише 3 відсотка із опитаних директорів ІІТНЗ та їх заступників (всього 99 респондентів) усвідомлюють значення культури для успішної управлінської діяльності і мають деяке уявлення про

управлінську культуру. Проблемі аналізу культурологічного аспекту навчально-виховного процесу надають важливого значення менше 10 відсотків керівників. Серед причин найчастіше називають відсутність необхідних для цього знань. Адже 63 відсотка опитаних не вивчали культурологію ні у вузах, ні шляхом самоосвіти, а 89 – не знайомі з такою галуззю знань як культурологія освіти. І приблизно 30 відсотків виявили бажання ознайомитися з культурологічними знаннями, що свідчить про недооцінку можливостей культурологічного підходу до управління. Тож стає зрозумілим ставлення співробітників лабораторії управління професійно-технічною освітою до доручення вченої ради ПТО НАПН Укр. здійснювати наукове керівництво експериментальною роботою за проблемою формування комунікативної культури суб'єктів навчально-виховного процесу. З таким проханням до інституту звернулася директор Дніпродзержинського центру підготовки і перепідготовки робітничих кадрів (ДЦППРК) І.Донченко. Уже сам факт вибору цієї теми колективом центру науковців дуже порадував. Адже не секрет, що чимало керівників професійно-технічних навчальних закладів розглядають культуру як чужорідне явище. Доводилось чути таку думку: оскільки контингент учнів досить часто є слабо підготовленим у загальнокультурному плані, то всі зусилля спрямовуються лише на професійну підготовку. Розвиток культури вихованців, як і становлення культури навчального закладу, залишаються поза увагою. Така налаштованість є хибною, бо вона призводить до визнання «меншовартості» самої ланки професійної освіти. Науковці поставили перед собою завдання переконати педагогів-практиків у необхідності надання освіті виразної культурологічної

спрямованості, зокрема, впровадження культурологічного підходу, який має заявити про себе як імператив стосовно управління навчально-виховним процесом, спільно визначити шляхи та засоби його реалізації. Це було передбачено угодою та програмою дослідження, спільно створеними співробітниками Інституту та ДЦППРК. Згідно з угодою про співпрацю названого Центру і Інституту професійно-технічної освіти НАПН України наукове керівництво експериментальною роботою покладено на творчу групу. До неї входять наукові співробітники лабораторій управління професійно-технічною освітою (кандидати пед. наук В.Болгаріна, В.Григор'єва) та лабораторії професійної орієнтації і виховання (кандидат філолог. наук М. Карп'юк). На базі ДЦППРК теж створено таку групу, яку очолює методист Центру Циганок О.А. Завдяки комп'ютерним технологіям, особистим зустрічам постійно відбувається співпраця науковців і практиків.

У травні цього року на базі Дніпродзержинського Центру підготовки і перепідготовки робітничих кадрів відбувся семінар “Управлінсько-педагогічна комунікація у професійній діяльності суб’єктів ПТНЗ”. Це був один із заходів, передбачених програмою експериментальної роботи з проблеми: «Формування комунікативної культури суб’єктів навчально-виховного процесу». Мета семінару – систематизація та поглиблення знань учасників експерименту (керівників, учителів, майстрів), ознайомлення з основними поняттями, категоріями досліджуваної проблеми та технологіями науково-дослідної роботи. Тематика проведених науковцями занять окреслювалась такими темами: “Загальна культура особистості як основа управлінської та професійної культури” (канд.пед. наук Болгаріна В.С.),

“Культура взаємодії суб’єктів навчально-виховного процесу” (канд. пед. наук Григор’єва В.А.), “Мовна культура особистості” (кандидат філологічних наук Карп’юк М.Д.).

Завдяки інтерактивним методам відбувся справжній діалог між науковцями та практиками. Аналізуючи його, ми дійшли висновку: проблема дослідження обрана не випадково, і педагогічний колектив виявляє зацікавленість у її вирішенні. Разом з тим, учасникам експерименту не вистачає знань про методологічні засади, способи запровадження культурологічного підходу до навчально-виховного процесу. А без цього вирішення завдання формування комунікативної культури просто неможливе. Тому у процесі семінарів науковці намагалися донести ідеї, що висловлювалися відомими педагогами, але які і до цього часу не знайшли свого відображення у масовій педагогічній практиці.

Культурологічна спрямованість освіти – явище об’єктивне. Адже її основна соціальна функція – введення Людини у світ Культури. Якщо йдеться про дитину, то скоріше це педагогічний супровід її у цей світ. Осягнути його вихованці можуть лише через пізнавальну діяльність, різноманітні способи духовно-практичного освоєння світу. Система цінностей, що складає сенс людського життя, не може бути повноцінною, якщо вона є результатом лише засвоєння знань. Духовність є утворенням значно складнішим. Це воля і знання одночасно. Російський філософ І.О.Ільїн писав про те, що існує думка, ніби люди можуть прожити життя без віри, а освіта - несумісна з вірою. Він вважав це фатальним непорозумінням, помилкою. “Є певний духовний закон, який володіє людським життям; згідно цього закону людина

сама стає подібною тому, у що вона вірить...Жити на світі – означає *вибирати і прагнути*; хто вибирає і прагне, той *служить* певній *цінності*, в яку він вірить...віра завжди залишається *первинною силою людського життя...*” [3,с.135-137]/

Учасники семінару погоджувались з думкою, що ринкова економіка диктує свої вимоги до професійної підготовки. Серед особливостей виділяли прагматичний підхід. Якщо дещо спростити, то це означає: прагни тієї професії, яка є вигідною для тебе, забезпечить, насамперед, матеріальне благополуччя. Нічого осудливого, на перший погляд, у цьому немає. Але якщо ми звернемося до такої категорії як *система цінностей*, то справа набирає дещо іншого забарвлення. Нагадаємо, що серед основних груп складових елементів культури цінності посідають важливе місце поряд з символами, героями, ритуалами. Цінності, на думку дослідника Ю.Палехи, демонструють найбільш суттєвий рівень культури, вони включають не завжди чітко усвідомлені, але досить стійкі уявлення про добро і зло, гарне і потворне, істинне чи оманливе, справедливе чи несправедливе [4,с.337].

Цінність означає переконаність людини у значимості даного об’єкту особисто для неї. Сформована цінність свідчить про небайдужість до того чи іншого аспекту дійсності і готовність діяти задля її утвердження. Домінуючі цінності складають портрет нації, слугують орієнтиром для подальшого розвитку. Під час занять використовувались методи опитування, які розкривали ставлення аудиторії до базових цінностей особистості за показниками, перелік яких підготовлений ізраїльським вченим Ш.Шварцем. Вони охоплюють такі мотиваційні типи цінностей:

Список мотиваційних типів цінностей (за Ш.Шварцем)

- 1; **Влада** (соціальний статус і престиж, контроль чи домінування над людьми та ресурсами).
- 2; **Досягнення** (особистий успіх і його демонстрація через досягнення і здібності).
- 3; **Гедонізм** (власне задоволення)
- 4; **Стимуляція** (життя, насичене гострими відчуттями, новизною і складними завданнями).
- 5; **Самостійність** (незалежність в мисленні і прийнятті рішень, творчість і пізнання).
- 6; **Універсалізм** (розуміння, висока оцінка і захист благополуччя всіх людей, а також природи; толерантність).
- 7; **Доброзичливість** (збереження і підвищення благополуччя людей, з якими часто спілкуєшся).
- 8; **Традиція** (повага і прийняття звичаїв і ідей традиційної культури і релігії).
- 9; **Конформність** (приспосовування, запобігання дій, які могли б не сподобатись іншим людям, порушити існуючі соціальні вимоги і норми).
- 10; **Безпека** (безпека, стабільність суспільства, відносин з людьми і особистості)

Опитування, проведене нами з використанням цих показників у колективі ДЦПРК, здійснений після цього аналіз показав, що в основному педагоги відмітили як пріоритетні такі цінності. **Безпека** виявилась серед найважливіших у 61,3 відс. опитаних; для багатьох педагогів (84 відс.) на перші місця була винесена **конформність**, адже вона, на їх думку, може сприяти власній безпеці та певній стабільності. Цікаво, що майже третина називають **владу** серед важливих цінностей. Це показує ставлення до влади, як джерела матеріального благополуччя та безпеки. Очевидно, це результат того, що спостерігають наші громадяни у владних структурах країни. За цими показниками результати близькі до тих, які показали респонденти проведеного міжнародного дослідження «Європейське соціальне

обстеження» в Україні. Результати дали можливість визначити ціннісний портрет населення України у порівнянні з більшою частиною європейських країн (всього 24 країни). Як відзначають автори дослідження В.Магун і М.Руднев, Україна значно випереджає інші країни за тими компонентами, де у фокусі – багатство і влада (остання теж асоціюється з можливістю збагачення), але аж ніяк не реалізацією власного самоствердження. Якщо для населення країн Європи найбільш значущими виявились *доброзичливість, універсалізм, самостійність*, то українці назвали дещо інші. Серед найбільш значущих – *безпека, універсалізм, традиції, конформність, влада*. Важливим фактором тут є невпевненість у завтрашньому дні уже не як ситуативне явище, а як діагноз. [5,с.35]. Порівняльний аналіз, хоч він не може бути репрезентативним для всіх навчальних закладів професійно-технічної освіти і стосується лише наших респондентів, все ж дає змогу помітити певний збіг ціннісних орієнтацій з населенням України. Це – логічно, адже саме в такому середовищі перебувають наші педагоги та учнівська молодь, яка приходить навчатися і хоч молоде покоління дещо відрізняється за своїми орієнтаціями від середнього українця, але впливу оточення зазнає значного.

Порядували нас настрої деяких з респондентів-педагогів щодо вибору серед пріоритетів таких цінностей як *самостійність* (15%), *досягнення* (12%), адже без них ні на справжню демократизацію, ні тим більше децентралізацію управління у системі ПТО не доводиться сподіватися.

Важливо відмітити такий факт: під час перебування у Дніпродзержинському Центрі підготовки і перепідготовки робітничих кадрів ми

зустрічалися з учнями, зокрема, членами учнівського самоврядування. Методом фокус-групи нам вдалося в'яснити на які цінності орієнтуються вони. Тут ми помітили значні відмінності від результатів опитування педагогів, майстрів. На перші 5 місць вони виносять **добррозичливість** (збереження і підвищення благополуччя людей, з якими часто спілкуєшся). **гедонізм** (власне задоволення), **досягнення** (особистий успіх і його демонстрація через досягнення і здібності). **самостійність** (незалежність в мисленні і прийнятті рішень, творчість і пізнання) та **стимуляцію** (життя, насичене гострими відчуттями, новизною і складними завданнями). Звичайно, ми враховуємо недостатній життєвий досвід вихованців, але вважаємо цілком позитивною тенденцію прихильності до європейських цінностей, внутрішньої самоповаги, прагнення до самостійності тощо. До речі, із 10 базових цінностей на останнє місце активісти учнівського колективу поставили **владу**, що цілком співпадає з вибором, який продемонстрували європейці у більше ніж 20 країнах. До опитування їм не були відомі результати згаданого нами міжнародного дослідження, отже вплив їх на думку респондентів виключено. Це свідчить про появу серед молоді нових ціннісних орієнтацій, відмінних від старшого покоління. Вивчення проблеми формування системи цінностей у колективах ПТНЗ продовжується. Важливим результатом проведених семінарів вважаємо виявлення потреб учасників експерименту для подальшого його удосконалення. Діалог науковців та практиків стає постійним і більш результативним.

Література

1. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця./ Ю.П. Сурмін. - К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – С. – 193.
2. Г.В. Мухаметзянова Новые парадигмы педагогической науки – теоретико-методологическое основание фундаментальных исследований профессионального образования. / Г. Мухаметзянова // Профессиональное образование в России и за рубежом. Научно-образовательный журнал. – 2009. - № 1(1). – С. – 19.
3. Ильин И.А. Путь к очевидности./ И.Ильин. – М.: Республика, 1993. - С. - 135-137]
4. Палеха Ю.І. Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури. Навч. Посібник. – 2-ге вид. доп. / Палеха Ю.І. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 337с.
5. Глумин П., Прядко И. Украинский диагноз. / Павел Глумин, Инна Прядко. // Корреспондент. - №9(446). – 2011. – С. – 35.

Болгаріна В.С. Діалог науковців і практиків

У статті окреслено деякі теоретичні підходи до експериментальної роботи, висвітлено досвід співпраці науковців лабораторії управління професійно-технічною освітою ІПТО НАПН України і навчальними закладами, здійснено аналіз результатів експерименту..

Ключові слова: культура, культурологічний підхід, експеримент, діалог, цінності.

Болгарина В.С. Диалог ученых и практиков.

В статье очерчено некоторые теоретические подходы к экспериментальной работе, раскрыто опыт сотрудничества ученых лаборатории управления профессионально-техническим образованием ИПТО НАПН Украины с учебными учреждениями, проанализированы результаты эксперимента.

Ключевые слова: культура, культурологический подход, эксперимент, диалог, ценности.

Bolgarina V.S. Dialogue between scholars and practitioners.

The article outlined some theoretical approaches to the experimental work revealed the experience of collaboration between scientists of the laboratory of management of vocational education IPTO NAPN of Ukraine with educational institutions, analyzed the results of the experiment.

Key words: culture, cultural studies approach, experiment, dialogue, values.

Відомості про автора

Болгаріна Валентина Сергіївна, старший науковий співробітник лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

e-mail - bolgarina @email.ua;

дом. адреса – м.Київ, вул. Княжий Затон, 4, кв. 118
тел.538-04-70; моб. 0973919054.